

วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” พ.ศ. 2561

Culture of Local Food in "Bantung Restaurant " Television Programs in 2018

Xu Zhilan*, อธิตา โมสิกรัตน์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

*Email : xuzhilan1995@163.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” พ.ศ. 2561 จำนวน 50 ตอน ซึ่งบันทึกในเว็บไซต์ของสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณานวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าเนื้อหาและภาพของรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” นำเสนอเรื่องวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น 4 ภูมิภาค แสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่พึ่งพาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารและการดำรงชีวิต สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในครอบครัวและในชุมชน การประกอบอาชีพ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องการบริโภคอาหารและอาหารท้องถิ่นในประเพณีสงกรานต์ ทำให้เห็นความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความขยันหมั่นเพียร ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร การใช้ภาษาถิ่นและสำนวนภาษา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยแต่ละภูมิภาค

คำสำคัญ : วัฒนธรรมอาหาร อาหารท้องถิ่น รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง”

Abstract

This research aimed to analyze Thai culture relating to local food presented in the television program called Bantung Restaurant, broadcasted in 2018 A.D. through Thai PBS television channel and restored in its website. Fifty episodes were studied. The findings were reported as a descriptive analysis.

It was found that the contents and pictures of Bantung Restaurant program had presented the local food culture of four regions of Thailand. They showed Thai ways of living that depended on natural environment as food supplies and living supports. The program had reflected relationships in families and communities; people's professions; beliefs of ancestral spirits; beliefs of food consumption; and local food in Songkran tradition. These conveyed to Thai characteristics of unity, compassion, diligence, wisdom of food preservation, and usage of dialect and phrases which were cultural identities of each local Thais.

Keyword : food culture, local food, Bantung Restaurant television program

บทนำ

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมมีความหมายรวมไปถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์ขึ้นมา ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ ภาษา อาหาร เป็นต้น (เพ็ชรี ฐิตะวิเชตร์, 2560: 55) สำหรับประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากปัจจัยของทรัพยากรธรรมชาติ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารจะมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นเนื่องจากมีวัตถุดิบผลิตอาหาร วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่แตกต่างในแต่ละภูมิภาค

วัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคได้แสดงถึงสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริโภคอาหาร กล่าวคือบริโภคเพื่อได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าโภชนาการ เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย บริโภคโดยสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ (อภิญา ตันทวีวงศ์, 2555: 20) นับได้ว่าวัฒนธรรมอาหารเป็นเรื่องที่น่าสนใจ มีการเผยแพร่และผลิตเป็นรายการโทรทัศน์จำนวนมาก เช่น รายการโทรทัศน์ “กินดีอยู่ดี” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์อสมท. รายการโทรทัศน์ “ภัตตาหารบ้านทุ่ง” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เป็นต้น

สำหรับรายการโทรทัศน์ “ภัตตาหารบ้านทุ่ง” ได้นำเสนอวัฒนธรรมอาหารในภูมิภาคต่าง ๆ ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 16.05-16.30 น. เป็นรายการที่น่าสนใจได้รับรางวัลโทรทัศน์ทองคำครั้งที่ 33 ประจำปี 2561 ประเภทรางวัลปกิณกะดีเด่น เนื่องจากเป็นรายการที่ “ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะในอาหารเหล่านั้นมีกรรมวิธี มีเรื่องราว มีความเชื่อ มีศาสนา มีวิถี มีประวัติศาสตร์ มีทุกอย่าง ” จึงกล่าวได้ว่า รายการนี้ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือบันทึกประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบ บ้าน ๆ ” (ร้อยคนไทยหัวใจนวัตกรรม, 2561: 216) นับได้ว่าเป็นรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารที่สะท้อนถึงสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนไทยในท้องถิ่น ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทย เป็นภาษาที่สองจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาหารบ้านทุ่ง” ซึ่งจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจกับวัฒนธรรมอาหารของคนไทยในภูมิภาค รวมทั้งได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอาหารและภูมิปัญญาของคนไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยอย่างยั่งยืนตลอดมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาหารบ้านทุ่ง” พ.ศ. 2561

ทบทวนวรรณกรรม

1. **แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น** วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตที่กลุ่มคนกำหนดขึ้นและยึดถือร่วมกัน ประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอย ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผน ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสังคม วิธีการคิด ความเชื่อและคุณค่าที่คนในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งมีการรับรู้ร่วมกัน วัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมเมืองแตกต่างกันตามลักษณะวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สิ่งของเครื่องใช้ และธรรมเนียมประเพณี (พิทยา สายหู, 2562: 1-33, 1-37) ในด้านความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่คนได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนสังคม (สถาพร เก่งพานิช, 2559: 15)

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมอาหารเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบทั้งพืชและสัตว์ที่นำมาแปรรูปเป็นอาหารนานาชาติ ทำให้อาหารไทยเป็นอาหารประจำของประเทศไทย ผ่านการสั่งสม พัฒนา และถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยสุโขทัยตราบกระทั่งปัจจุบันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ (อุษณีย์ ธวโชติ, 2556: จ) นอกจากนี้ วัฒนธรรมอาหารยังสะท้อนให้เห็นการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมา ตามสภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ เกิดเป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของคนเรา โดยมีพื้นฐานมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ประเพณีที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมแต่ละประเภท (มงคล สิทธิหล่อ, 2556: ค)

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาสาระในรายการโทรทัศน์ที่บันทึกในเว็บไซต์ของสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (Textual Analysis) โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดวัฒนธรรมอาหาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทย
2. ศึกษาและรวบรวมรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารไทยในภูมิภาค ต่าง ๆ
3. คัดเลือกรายการโทรทัศน์ที่ได้รับรางวัลโทรทัศน์ทองคำที่สะท้อนวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ได้แก่ รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง”
4. ศึกษาเทปบันทึกรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” จากเว็บไซต์ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่ออกอากาศเมื่อ วันที่ 6 มกราคม 2561 ถึงวันที่ 29 ธันวาคม 2561 จำนวน 50 ตอน
5. วิเคราะห์เนื้อหาสาระรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” โดยการถอดเทปคำพูด และการดูภาพในรายการประกอบการวิเคราะห์
6. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาสาระในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส ในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 50 ตอน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากคำพูดของผู้ดำเนินรายการ คำบรรยาย และภาพของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทย มีผลการวิจัยดังนี้

วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยสะท้อนให้เห็นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” พ.ศ. 2561 คือ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นกับวิถีชีวิตของคนไทยในภูมิภาค 4 ภาค สะท้อนวัฒนธรรมไทยที่แฝงอยู่ในอาหารท้องถิ่นในด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ แนวคิดการดำเนินชีวิต และอาชีพ ดังนี้

1. ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของคนไทย วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย สะท้อนให้เห็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แนวคิดการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น และอาชีพของคนไทยในแต่ละท้องถิ่น

1.1 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์คนไทยในชุมชนได้อาศัยและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารของคนไทยในแต่ละท้องถิ่น ดังที่สะท้อนผ่านเนื้อเรื่องของรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ดอก

ออบ ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับดอกออบ เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวชองในภาคกลางมาตั้งแต่โบราณ ผู้ดำเนินรายการอธิบายและแสดงภาพให้เห็นว่า ดอกออบเป็นพืชที่มักจะขึ้นอยู่บริเวณป่าดิบชื้นตามบริเวณที่ลาดเชิงเขา ใกล้แหล่งน้ำลำธาร สะท้อนให้เห็นว่า ป่าเป็นแหล่งอาหารสำคัญของคนไทย คนไทยเก็บพืชผักในป่ามาปรุงอาหาร

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน หอยขี้ค้อน กล่าวถึงพื้นที่สามน้ำที่ ตำบลบางสระเก้า อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ผู้ดำเนินรายการบรรยายว่า มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิดที่นำมาปรุงอาหาร แสดงให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ สามารถหาวัตถุดิบมาบริโภค และสร้างสรรค์เป็นวัฒนธรรมอาหารของคนไทย โดยเฉพาะในวิถีชีวิตที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าชายเลน จะมีทรัพยากรใช้เป็นอาหารประเภททรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ ใช้เป็นอาหารร่วมกับพืชผัก เนื้อสัตว์ อาทิ ไก่ เป็ด แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีวัฒนธรรมอาหารที่หลากหลาย เป็นวิถีชีวิตที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นกับวิถีชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ตามปัจจัยของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา และชายทะเล คนไทยในแต่ละท้องถิ่นได้จัดหาวัสดุอาหารต่าง ๆ ในธรรมชาติ นำไปปรุงเป็นอาหารที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันจนกลายเป็นวัฒนธรรมอาหารของท้องถิ่น

1.2 การดำเนินชีวิตในท้องถิ่น วัฒนธรรมอาหารของแต่ละภูมิภาคสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างชัดเจน คือการพึ่งพาธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ดังตัวอย่าง รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน เสี้ยวดอกขาว ผู้ดำเนินรายการนำเสนอเรื่องราวของชาวบ้านที่บ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง ดำเนินชีวิตโดยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ นำพืชผักในป่ามาเพาะปลูกเพื่อปรุงอาหารได้สะดวก สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร และเพิ่มผลผลิตโดยเก็บเมล็ดพันธุ์ในป่ามาเพาะปลูก ทำให้มีแหล่งอาหารเพียงพอต่อการบริโภคและยังนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวด้วย

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน มะม่วงยายกล่ำ ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องการปรุงเมนูปลา...มะม่วงปลาสด ของชาวบ้านจังหวัดนันทบุรี ให้ความรู้ว่าเป็นอาหารที่ได้เรียนรู้สูตรจากแม่ซึ่งสืบทอดมาจากยาย สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมอาหารของคนไทยได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น คนไทยจะรับประทานอาหารที่พ่อแม่ปรุงให้ลูกได้เรียนรู้สูตรการทำอาหาร แล้วสืบทอดต่อกัน แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่น รักใคร่กัน

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ข้าวแหม่มอู ได้นำเสนอวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของพี่น้องชาวมอญใน อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีที่จะร่วมกันรับประทานและแบ่งปันอาหารกับเพื่อนบ้านด้วยความรื่นเริง เบิกบานใจ สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านในชุมชนท้องถิ่น เหมือนเป็นพี่น้องกันและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่มีความสุข

สรุปได้ว่า รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนไทยที่สะท้อนในวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น คือการพึ่งพาธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่น รักใคร่กัน และการทำอาหารรับประทานร่วมกัน รวมทั้งการถ่ายทอดสูตรการทำอาหารจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นยังดำเนินรักษาอยู่ในแต่ละภูมิภาคสืบมา

1.3 การประกอบอาชีพ รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ให้ความรู้ที่คนไทยประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม และมีอาชีพเสริมค้าขายจากผลผลิตในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของแต่ละภูมิภาค ดังตัวอย่างรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน บัวย ผู้ดำเนินรายการอธิบายว่า ชาวบ้านตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ทำนาเป็นหลักและทำอาชีพเสริม คือการปลูกกาแฟ บัวย และลูกพลับ สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ ชาวบ้านจึงทำนา ปลูกพืชและผลไม้ต่าง ๆ ทำให้มีอาหารบริโภคอุดมสมบูรณ์

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน งวม ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องการซื้อขายผักกวมที่บ้านผาติ่ม ตำบลป่าแดง จังหวัดแพร่ มีพ่อค้ารับซื้อไปขายทั้งในจังหวัดแพร่ จังหวัดอุดรธานี เป็นผลผลิตที่เก็บได้ในแต่ละวัน ชาวบ้านจะเก็บผลผลิตนำไปส่งพ่อค้าประจำในจังหวัดแพร่ สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยประกอบอาชีพค้าขายร่วมกับการทำเกษตร ทำให้คนไทยมีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน และยังสร้างรายได้ให้ครอบครัวด้วย เป็นการค้าขายพืชผักต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบขายโดยตรงและการค้าขายโดยผ่านตัวกลาง

สรุปได้ว่า คนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย อาชีพหลักคือการทำนา ทำไร่ และทำสวน อาชีพเสริมคือการค้าผลไม้ เป็นการทำเกษตรเพื่อผลิตวัตถุดิบที่เพียงพอสำหรับการบริโภคในครอบครัว และผลิตเพื่อนำไปขายสร้างรายได้ให้ครอบครัวอีกด้วย

2. ภาพสะท้อนวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาหารเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่คนในท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคกำหนดขึ้นเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตและยึดถือร่วมกัน นอกจากวัฒนธรรมอาหารจะประกอบด้วยวัตถุดิบ การปรุงอาหาร และกระบวนการการบริโภคแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ประเพณี คุณธรรมภาษาถิ่นและการใช้สำนวนภาษาอีกด้วย

2.1 ความเชื่อในอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ผู้ดำเนินรายการอธิบายให้เห็นว่าการบริโภคอาหารท้องถิ่นสะท้อนความเชื่อเรื่อง “ผี” ดังตัวอย่าง รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ข้าวแช่มอยุธยา ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องราวการทำข้าวแช่มของชาวไทยเชื้อสายมอญ จังหวัดราชบุรี จัดเป็นสำรับ สำหรับแรกนาไปไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นผีเครือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นว่าคนไทยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคุ้มครองลูกหลานให้ประพดดี และคอยปกป้องลูกหลานให้ปลอดภัย เจริญก้าวหน้าต่อไป

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ปลาจี่ ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับการรับประทานปลาจี่เป็นอาหารมื้อแรกของชีวิต ชาวลิซุงในจังหวัดเชียงใหม่เชื่อกันว่า หากเด็กคนใดรับประทานปลาจี่เป็นอาหารมื้อแรกของชีวิต เมื่อเติบโตขึ้นจะมีนิสัยรักสวยรักงาม ชอบแต่งตัว เป็นคนรักความสะอาดเรียบร้อย อาหารท้องถิ่นชนิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับคุณค่าของการบริโภคอาหารท้องถิ่น เป็นแนวคิดว่าการบริโภคอาหารไม่เพียงแต่เลี้ยงมีชีวิตให้อยู่รอดเท่านั้น แต่ยังเชื่อว่ามี ความหมายที่เกี่ยวโยงไปถึงการสร้างลักษณะนิสัยของเด็กเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

สรุปได้ว่า อาหารท้องถิ่นแฝงความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมของคนไทยในท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค มีการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ มีการนำอาหารไปไหว้ผีบรรพบุรุษ และยังมี ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างนิสัยของเด็กโดยการบริโภคอาหารท้องถิ่นเป็นมื้อแรกในชีวิตอีกด้วย

2.2 ประเพณีในอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นประเพณีในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ดังเช่น รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ขนมหุ้นแบ่งหมักของชาวมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องการร่วมกันทำอาหารประเภทขนมหุ้นในประเพณีสงกรานต์ มีการทำบุญ และการแบ่งปันกันรับประทาน สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมีประเพณีสงกรานต์ที่จะปรุงอาหารท้องถิ่นมากมาย มีสร้อยนำไปทำบุญที่วัดและรับประทานร่วมกัน แสดงถึงความสำคัญของการทำอาหารท้องถิ่นในงานประเพณีเทศกาลต่าง ๆ โดยเฉพาะประเพณีขึ้นปีใหม่หรือวันสงกรานต์ของคนไทย

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน มหกรรมอาหารมอญ ที่จังหวัดราชบุรี ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอวัฒนธรรมอาหารของชาวมอญ เป็นมหกรรมรวมอาหารท้องถิ่นมากมาย นอกจากนี้มีพิธีการเทินหม้อมงคล และการแห่ลูกหลานพญารามัญ สะท้อนให้เห็นว่า อาหารท้องถิ่นของกลุ่มคนไทยเชื้อสายมอญเป็นวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ได้สะท้อนถึงประเพณีสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์มอญคือ ประเพณีสงกรานต์ มีอาหารและขนมพื้นบ้านมากมาย มีการจัดรวบรวมจัดเป็นมหกรรมอาหาร มีพิธีการที่เน้นถึงวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น คือการเทินหม้อมงคลและขบวนแห่ลูกหลานพญารามัญ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนหนึ่งที่น่าสนใจในวัฒนธรรมไทย

2.3 คุณธรรมในอาหารท้องถิ่น รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ขนมหุ้นแบ่งหมักของชาวมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้ดำเนินรายการนำเสนอเรื่องและภาพที่ชาวบ้านมาช่วยกันทำขนมหุ้นแบ่งหมักในวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะนำข้าวสารมาอบให้วัด และชักชวนช่วยกันทำขนมหุ้น สะท้อนถึงวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่ชาวบ้านมีคุณธรรมคือ ความสามัคคี มีน้ำใจ ช่วยกันทำอาหารถวายพระ และทำเป็นอาหารที่รับประทานร่วมกัน

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน งวม ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอวัฒนธรรมอาหารที่สะท้อนถึงคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียรของชาวบ้านบ้านผาติ่ม ตำบลป่าแดง จังหวัดแพร่ ออกไปเก็บฝักงวมตั้งแต่เช้าจนถึงค่ำ นำมาทำเป็นอาหารท้องถิ่นประเภทยาคือสังววมและทำขนมหุ้นน้ำยวงวม แสดงให้เห็นว่า คนไทยขยันทำงาน ไม่ปล่อยปละละเลยให้ฝักงวมร่วงหรือเน่าเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” สะท้อนให้เห็นคุณธรรมของคนไทยในด้านความสามัคคีกัน มีน้ำใจ และความขยันหมั่นเพียร โดยจะร่วมกันปรุงอาหาร แบ่งปันอาหารและเก็บวัตถุดิบให้มากเพียงพอสำหรับคนในครอบครัวและชุมชน

2.4 ภูมิปัญญาในอาหารท้องถิ่น ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับตัว การพัฒนาและการพึ่งตนเอง ทำให้สามารถแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ผู้ดำเนินรายการได้กล่าวถึงภูมิปัญญาการถนอมอาหารท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์ของวัสดุอาหาร ในตอน มะกึ๋นของชาวบ้านตำบลสง่างาม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ที่มีภูมิปัญญาการเก็บรักษาทุกมะกึ๋นให้มีอายุได้นานถึง 1 ปี โดยใช้วิธีบรรจุทุกมะกึ๋นในในถุงเย็น

2 ชั้น แล้วเก็บไว้ในช่องน้ำแข็งที่ติดลบ 20 องศา แสดงให้เห็นถึงความรู้และประสบการณ์การเก็บรักษาอุณหภูมิเย็งเป็นการแก้ปัญหาเพื่อยืดอายุวัตถุดิบอาหารให้มีบริโภคได้ตลอดทั้งปี

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน มะเข็ญของชาวบ้านที่ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอภูมิปัญญาการเก็บรักษามะเข็ญ ซึ่งเป็นเป็นเครื่องปรุงรส ใช้ในการย่อยเนื้อสัตว์และช่วยดับกลิ่นคาว โดยการตากแห้ง แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหาเก็บวัตถุดิบอาหารสด ๆ ให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนานมากขึ้น

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของคนไทย คือใช้ความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของการใช้วัตถุดิบอาหารจากธรรมชาติเพื่อการถนอมอาหารให้ได้รับประโยชน์ในการบริโภคอาหารท้องถิ่นได้เป็นเวลายาวนาน

2.5 การใช้ภาษาและสำนวนภาษา วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ผู้ดำเนินรายการได้สะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาถิ่น และสำนวนภาษาไทยที่เกี่ยวกับอาหาร ดังตัวอย่าง รายการตอน ผักเห็ด ของบ้านปางมะโอ ตำบลแม่ณะ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งได้อธิบายว่าชื่อผักเห็ด เห็ดเป็นคำภาษาถิ่นเหนือ ตรงกับภาษาไทยว่า สีแดงสดหรือสีแดงเลือดหมู แสดงว่า อาหารท้องถิ่นของบางภูมิภาคจะใช้ภาษาถิ่นเรียกเป็นชื่ออาหาร เป็นเอกลักษณ์ของภาษาเฉพาะท้องถิ่นที่ทำให้คนภาคอื่น ๆ สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมทางภาษาได้อีกทางหนึ่ง

รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ตอน ตะโก ผู้ดำเนินรายการได้บรรยายเรื่องราวของสำนวนไทยที่เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น โดยกล่าวถึงชาวบ้านที่ ตำบลจันเสน อำเภอดงขลับ จังหวัดนครสวรรค์ ปรุงอาหารท้องถิ่นชื่อ เมี่ยงบัวหลวงตะโกสะ ชาวบ้านได้ใช้ตะโกมาตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณ นำมารับประทาน ผลอ่อนและผลดิบของตะโกใช้เป็นสีย้อมผ้า ย้อมแห ย้อมอวน จะได้สีน้ำตาลแต่มีคุณภาพไม่ตีเท่ากับสีที่ได้จากการย้อมด้วยผลมะพลับ ถ้าใช้ตะโกย้อมเส้นไหม สีจะตกและไม่ทนต่อแสง จึงมีสำนวนว่า “ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก” สะท้อนให้เห็นว่า วัสดุที่นำมาทำอาหารมีลักษณะและคุณภาพที่คนสมัยโบราณได้นำมาพูดเป็นสำนวนภาษา เพื่อให้ได้ข้อคิดเปรียบเทียบกับกรดำเนินชีวิตและการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพเหมาะสมตามต้องการ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” สะท้อนถึงวัฒนธรรมภาษา โดยแสดงให้เห็นจากการใช้ภาษาถิ่นเรียกชื่ออาหารท้องถิ่น และการสร้างสำนวนภาษาที่มีที่มาจากอาหารท้องถิ่น นอกจากมีความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของคนไทยในแต่ละภูมิภาคอีกด้วย

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในรายการ โทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาหารได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยที่พึ่งพาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร และการบริโภคเพื่อดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในครอบครัวและในชุมชน การประกอบอาชีพ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องการบริโภคอาหารท้องถิ่นในประเพณีสงกรานต์

ทำให้เห็นว่าคนไทยมีความสามัคคี มีน้ำใจ ขยันหมั่นเพียร ใช้ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร ใช้ภาษาถิ่นและสร้างสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับอาหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยในแต่ละภูมิภาค

จากผลการวิจัย วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่น่าเสนอใน รายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าการบริโภคอาหารไม่เพียงแต่เพื่อการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังให้ความเข้าใจเรื่องราวในชีวิตของคนไทย เช่น สิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิต อาชีพ โดยสะท้อนผ่านเรื่องราวและภาพของการทำอาหาร สอดคล้องกับแนวคิดของอุษณีย์ ฐวโสดิ (2556: จ) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมอาหารสะท้อนถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารของคนไทย และเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนางลักษณ์ หงษ์คำ (2557) เรื่อง วัฒนธรรมอาหารในงานประเพณีของชาวไทยลื้อ : อดีตและปัจจุบัน รวมทั้งงานวิจัยของสุดา ไทยเกิด (2549) เรื่อง วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และวาสนา ศรีจำปา (2557) เรื่อง วิถีชีวิตกับความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ งานวิจัยทั้งสามเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทย เป็นเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ประเพณีและภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นจึงเป็นเอกลักษณ์ และเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่สืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- พิทยา สายหู. (2562). “หน่วยที่ 1 แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทย” ใน*เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1-7*. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3. นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เพ็ชรี รูปะวิเชตร. (2560). *การเรียนรู้ลักษณะการจัดการ : การจัดการข้ามวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท ดวงกลมพัลลภซึ่ง.
- อภิญา ตันทวิวงศ์. (2555). *บนเส้นทางจัดการด้านอาหารเพื่อคนไทยทั้งมวล*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์.
- สมิทธิ บุญชูติมาและคณะ. (2561). *ร้อยคนไทยหัวใจนวัตกรรม*. กรุงเทพมหานคร: เอนี่ไอ.
- นางลักษณ์ หงษ์คำ. (2557). *วัฒนธรรมอาหารในงานประเพณีของชาวไทยลื้อ: อดีตและปัจจุบัน*. การค้นคว้าแบบอิสระ วท.ม. (สาขาวิชาโภชนศาสตร์ศึกษา) เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วาสนา ศรีจำปา. (2557). *วิถีชีวิตกับความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดา ไทยเกิด. (2549). *วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มงคล สิทธิหล่อ และคณะ. (2556). *วัฒนธรรมอาหารไทย: ภาคเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

อุษณีย์ ฐวโชติ. (2556). *วัฒนธรรมอาหารไทย: ภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

สถาพร เก่งพานิชและคณะ. (2559). *การจัดการศิลปะและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: มิสเตอร์เจมส์.

รายการไทยพีบีเอส. (6 มกราคม 2561 - 29 ธันวาคม 2561). *ภัตตาคารบ้านทุ่ง*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://program.thaipbs.or.th/BanTung> (10 เมษายน 2561).

